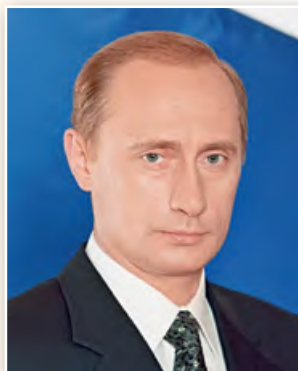

Ацаніце змяненні, якія адбываюцца ў Расійскай Федэрацыі ў сацыяльна-эканамічнай сферы і на міжнароднай арэне. Выкарыстайце для гэтага інфармацыю СМІ.

Уладзімір Уладзіміравіч Пуцін (нар. 1952) — расійскі дзяржаўны і палітычны дзеяч. Скончыў юрыдычны факультэт Ленінградскага ўніверсітэта. Пасля атрымання дыплама па размеркаванні амаль 10 гадоў служыў у органах дзяржбаспекі. У 1991 г. падаў рапарт на звальненне і стаў памочнікам рэктара па міжнародных пытаннях Ленінградскага ўніверсітэта. Тады ж узначаліў Камітэт па знешніх сувязях мэрыі Санкт-Пецярбурга, а з 1994 г. стаў першым намеснікам старшыні ўрада Санкт-Пецярбурга. 26 сакавіка 2000 г. Уладзімір Пуцін абраны Прэзідэнтам Расійскай Федэрацыі і знаходзіцца на гэтай пасадзе да цяперашняга часу (з перапынкам: у 2008—2012 гг. прэм’ер-міністр).

§ 38. Навука і культура ў СССР і Расійскай Федэрацыі

1. Які мастацкі метад быў пакладзены ў аснову развіцця савецкай літаратуры і мастацтва?
2. Назавіце найбольш значныя дасягненні савецкай навукі міжваеннага перыяду і ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Духовнае і культурнае жыццё ў СССР у 1945—1991 гг. характарызавалася супярэчлівымі тэндэнцыямі. У пасляваенныя гады (1945—1953) зноў адбываліся рэпрэсіі, праводзіліся пастаянныя ідэалагічныя прапрацоўкі. Час «адлігі» (1953—1964) быў часам адноснай дэмакратызацыі ў грамадстве. У перыяд «застою» (1964—1985) разам з яркімі дасягненнямі ў галіне навукі і культуры назіраліся негатыўныя з’явы, як і ў цэлым у жыцці савецкага грамадства.

Адукацыя. Паспяховае аднаўленне народнай гаспадаркі ў пасляваенны перыяд дало магчымасць значна пашырыць колькасць навучэнцаў. У снежні 1958 г. быў прыняты закон, згодна з якім замест сямігадовай адукацыі ўводзілася ўсеагульная абавязковая васьмігадовая адукацыя.

У 1970-я гг. у краіне разгарнулася падрыхтоўчая работа па ўвядзенні ўсеагульнай сярэдняй адукацыі. У той жа час узрасла колькасць навуковых устаноў, павялічыўся выпуск спецыялістаў з ВНУ. У 1960—1980-я гг., нягледзячы на колькасны рост навучэнцаў з сярэдняй адукацыяй (у 1975 г. 86 % моладзі мела поўную сярэдняю адукацыю), агульны ўзровень падрыхтоўкі не адпавядаў патрабаванням часу. У школах вучняў рыхтавалі да працягу адукацыі ў ВНУ, у той час як грамадству востра не хапала кваліфікаваных спецыялістаў сярэдняга звяна. У 1983—1984 гг. была зроблена спроба ажыццявіць рэформу школы, каб зарыентаваць яе на патрэбы эканомікі. Але крызісныя з’явы ў СССР не далі магчымасці ажыццявіць запланаванае.

Навука. Пасля заканчэння вайны пачалася праца па аднаўленні і адкрыцці новых навуковых цэнтраў, навукова-даследчых інстытутаў. Кіраўніцтва СССР выдаткавала вялікія сродкі на мадэрнізацыю навукі. У сувязі з пачаткам «халоднай вайны» трэба было пераадольваць тэхналагічнае і навуковае адставанне ад наймацнейшага саперніка — ЗША. Рост патрэбы ў спецыялістах стымуляваў павелічэнне колькасці ВНУ, звязаных з перадавымі тэхналогіямі: рэактыўнай тэхнікай, радыёэлектронікай, ядзернай энергетыкай, аўтаматыкай і інш. Аднак даследаванні, якія здаваліся кіраўніцтву краіны непerspектыўнымі і шкоднымі (квантавая механіка, кібернетыка, генетыка), не фінансаваліся. Грамадазнаўчыя навукі знаходзіліся пад пастаянным ідэалагічным кантролем.

За кароткі тэрмін для забеспячэння ваенна-прамысловага комплексу СССР былі пабудаваны шматлікія заводы і цэлыя навуковыя гарады. Першым такім цэнтрам стаў Арзамас-16, размешчаны недалёка ад Горкага. Усяго ў СССР да 1991 г. налічвалася 47 такіх «закрытых» цэнтраў з насельніцтвам 1,5 млн чалавек.

У пасляваенныя гады квітнелі навуковыя школы, якія стваралі абаронную моц краіны. Працавалі закрытыя канструктарскія бюро пад кіраўніцтвам *А. М. Тупалева, С. У. Ільюшына, П. В. Сухога, С. П. Каралёва, М. Ц. Калашнікава*. У 1949 г. быў паспяхова ажыццёўлены атамны праект.

У гады рэформаў *М. С. Хрушчова* адбылася рэарганізацыя Акадэміі навук. Сусветную вядомасць атрымалі працы савецкіх фізікаў — акадэмікаў *Л. Д. Ландау, М. А. Леантовіча, І. Я. Тама, М. М. Багалюбава* і інш. Пачалася вытворчасць айчыннай вылічальнай тэхнікі. Важнае тэарэтычнае і прыкладное значэнне мелі працы акадэмікаў *Л. А. Арцімовіча, М. У. Келдыша, М. А. Лаўрэнцьева*, якія выкарыстоўваліся ў тэорыі ядзернага сінтэзу, тэорыі поля, гідрадынаміцы, аэрадынаміцы і іншых галінах навукі.

У цэлым савецкая навука толькі ў фундаментальных галінах не адставала ад навукі заходніх краін, а вось у прыкладнай галіне, і асабліва ў камп’ютарызацыі, яна была далёка ззаду. Найбольшыя поспехі былі дасягнуты савецкай навукай у галіне

Складзіце Топ-10 вучоных і канструктараў СССР. Свой выбар аргументуйце.

фізікі, хіміі, у асваенні космасу. Пастаянны навуковы прагрэс назіраўся ў ваенных галінах.

Перабудовачныя працэсы прынеслі навуцы істотныя страты. Многія вучоныя змянілі характар сваёй дзейнасці або наогул пакінулі краіну.

Мастацкая культура і літаратура. Асноўнай тэндэнцыяй развіцця літаратурна-мастацкага працэсу ў СССР стаў паступовы адыход творчай інтэлігенцыі ад прынцыпаў «партыйнага мастацтва» і пераарыентацыя на гуманістычныя ідэалы і агульначалавечыя каштоўнасці.

У пасляваенныя гады асабліва ўзмацніўся ціск партыйна-дзяржаўнага кіраўніцтва на літаратуру. Пачынаючы з 1946 г. быў праведзены шэраг ідэалагічных кампаній, дзе асноўны ўдар наносіўся па творчай інтэлігенцыі, якая працавала не «пад сцягам чысціні сацыялістычнага рэалізму». У час гэтых кампаній пацярпелі *М. Зощанка, Г. Ахматава, В. Пудайкін, С. Эйзенштэйн, А. Аляксандраў, П. Пракоф'еў, В. Мурадэлі, А. Хачатуран, Д. Шапастовіч*. Партыйныя дыскусіі завяршаліся выступленнямі І. В. Сталіна, пасля чаго ён абвешчаўся знаўцам усіх навук: гісторыі, мовазнаўства, эканомікі, біялогіі.

У перыяд «адлігі» адзначаўся прыкметны ўздым у літаратуры і мастацтве, чаму нямала садзейнічала рэабілітацыя часткі дзеячаў культуры. Разам з тым партыйныя кіраўнікі па-ранейшаму ўмешваліся ў літаратуру, жывапіс, навуку, спрабуючы падпарадкаваць ідэалагічным штампам творчы працэс. У 1957—1962 гг. праводзіліся сустрэчы кіраўнікоў партыі і ўрада з дзеячамі культуры і мастацтва, прадстаўнікамі інтэлігенцыі, на якіх гучалі вельмі рэзкія ацэнкі такіх твораў, як раманы «Не хлебам адзіным» У. Дудзінцава, «Рычагі» А. Яншына,

№ 37

Паэт Р. Гамзатаў, міністр культуры СССР у 1960—1974 гг. К. А. Фурцава і кінарэжысёр С. А. Герасімаў

«Уласная думка» Д. Граніна, «Сем дзён тыдня» С. Кірसानава; фільм «Застава Ільіча» М. Хуцыева быў названы ачарненнем. Б. Пастэрнак за раман «Доктар Жывага» быў выключаны з Саюза пісьменнікаў СССР. 1 снежня 1962 г. М. С. Хрушчоў наведваў выставу маскоўскіх мастакоў у Манежы, што завяршылася яго разгромным выступленнем. У 1964 г. было пачата судовое праследаванне пісьменнікаў Ю. Даніэля і А. Сіняўскага за публікацыю «антысавецкіх» літаратурных твораў.

Развіццё літаратуры ў 1960—1980-я гг. мела супярэчлівы характар. Пастаянная «апека» з боку дзяржаўнага апарату, і перш за ўсё Міністэрства культуры, прыводзіла да зніжэння мастацкага ўзроўню літаратуры. У той жа час у гэты перыяд з’явіўся шэраг твораў прозы і паэзіі, якія прыкметна вылучаліся з асноўнай масы. Сярод пісьменнікаў можна адзначыць *М. Шолахава, В. Аксёнава, В. Быкава, Ю. Бондарава, А. Бітава, Ф. Іскандэра*, паэтаў *І. Бродскага, М. Каржавіна, А. Галіча*. Літаратурныя творы, непажаданыя рэжыму, не публікаваліся. Кінафільмы заставаліся на паліцах, не даходзячы да шырокага гледача. Дзеячы культуры, якія не прымалі «правілаў гульні» і выступалі з уласнымі ацэнкамі, меркаваннямі,

сумненнямі, часцей за ўсё апыналіся за межамі СССР або пазбаўляліся магчымасці працаваць з поўнай аддачай. У 1970-х — пачатку 1980-х гг. на чужыну трапілі пісьменнікі *В. Аксёнаў, А. Салжаніцын, У. Максімаў, В. Някрасаў, У. Вайновіч, паэт І. Бродскі, кінарэжысёр А. Таркоўскі, тэатральны рэжысёр Ю. Любімаў, вяланчэліст М. Растрпаковіч, оперная спявачка Г. Вішнеўская, паэт і выканаўца А. Галіч і інш.* Пад строгім кантролем Міністэрства культуры была дзейнасць асобных прадстаўнікоў мастацкай інтэлігенцыі: *А. Германа, Т. Абуладзе, Э. Неізвеснага, М. Шамякіна.*

Яркімі музычнымі творамі была адзначана творчая дзейнасць кампазітараў *Д. Шапастава, Г. Свірыдава, А. Хачатуряна, А. Шнітке, А. Пятрова, М. Фрадкіна, Я. Фрэнкеля.* Атрымалі значнае пашырэнне запісы бардаўскіх песень і сатырычных выступленняў. Прызнанымі лідарамі тут былі *У. Высоцкі, А. Галіч, Б. Акуджава, А. Райкін, М. Жванецкі.*

Э. Неізвесны. Помнік М. С. Хрушчову на Новадзявочых могілках у Маскве

З пачаткам перабудовы паступова знік партыйна-дзяржаўны кантроль. Выйшлі ў свет новыя або раней забароненыя цэнзурай творы, кнігі і фільмы. Аднак адмова ад дзяржаўнай падтрымкі культуры, стомленасць грамадства ад палітыкі і засілле не лепшых узораў масавай культуры прывялі да таго, што за наступныя гады з'явілася мала новых яркіх імёнаў і сапраўды моцных твораў.

Духоўнае жыццё Расіі ў канцы XX — пачатку XXI ст. Пасля распаду СССР духоўнае і культурнае жыццё Расіі ішло ў новых гістарычных умовах. Найбольш важнымі фактарамі культурнага працэсу сталі атрыманне творчай свабоды, зняццё цэнзурных абмежаванняў, рэзкае скарачэнне дзяржаўных выдаткаў на развіццё ўстаноў культуры і матэрыяльная залежнасць ад спонсараў і мецэнатаў. На краіну абрынуўся паток нізкапробных падробак з заходніх краін, што адыграла пэўную ролю ў падзенні маралі, асабліва сярод моладзі.

Ужо ў канцы 1980-х гг. рэзка крытыкаваўся адзіны афіцыйна прызнаны мастацкі метада ў СССР — метада сацыялістычнага рэалізму. Многія дзеячы культуры звярнуліся да авангарднага мастацтва — *канцэптуалізму, постмадэрнізму, неаавангардызму*. Аднак мастацтва авангарда прызначалася для эліты, даволі вузкага кола людзей — аматараў і знаўцаў. Таму ў Расіі ў 1990-я гг., як, зрэшты, і ў наступныя, прызнанне атрымлівалі творы мастацтва, створаныя ў традыцыйным рэалістычным ключы.

Характэрнай асаблівасцю літаратуры 1990-х гг. стала захапленне публіцыстыкай. Многія пісьменнікі, у тым ліку А. Салжаніцын, В. Бялоў і інш., спрабавалі з крытычных пазіцый асэнсаваць пачаткі пераўтварэнні. Расійская літаратура гэтага часу адлюстроўвала разгубленасць, неразуменне і настальгію людзей па эпосе, што адыходзіла пасля распаду некалі вялікай дзяржавы. Асаблівае месца ў гэтым шэрагу займалі творы пісьменнікаў старэйшага пакалення — В. Аксёнава, Ф. Іскандэра, Л. Лявонава, В. Распуціна.

Пісьменнікі малодшага пакалення кіраваліся іншымі ўяўленнямі, выкарыстоўвалі іншыя жанры і мастацкія прыёмы. Для іх твораў былі характэрны фантастычнасць сюжэтаў, іранічнае стаўленне да ўсяго савецкага.

У галіне кінематаграфіі назіралася творчае зацішша, абумоўленае фінансавым крызісам. Праўда, некалькі кінастужак выклікалі прыкметны грамадскі інтарэс: «Стомленыя сонцам» і «Сібірскі цырульнік» М. Міхалкова, «Каўказскі нявольнік»

Мая Плісецкая ў харэаграфічнай мініяцюры
«Лебедзь, што памірае»

С. Бадрова-старэйшага, «Малох» А. Сакурава, «Востраў» П. Лунгіна, «Брэсцкая крэпасць» А. Кота і інш.

У жывапісе развіваліся розныя напрамкі. Карціны сацыяльнай праблематыкі савецкага перыяду саступілі месца як абстракцыянісцкім, так і рэалістычным жывапісным палотнам, пейзажам і нацюрмортам. Узрасла цікавасць да гісторыі. Героямі многіх твораў мастацтва сталі гістарычныя асобы, якія неадназначна, а часам і адмоўна ацэньваліся ў савецкі перыяд.

1. Вылучыце асноўныя этапы ў развіцці культуры савецкага і расійскага грамадства пасляваеннага перыяду.
2. Чым тлумачылася неабходнасць правядзення рэформаў у адукацыі? Якія змяненні ў сістэме адукацыі адбываліся ў пасляваенны перыяд?
3. Назавіце імёны вучоных, якія зрабілі значны ўнёсак у развіццё навукі.
4. Ахарактарызуйце развіццё мастацкай культуры і літаратуры ў савецкі перыяд. Якія змены ў развіцці культуры адбыліся ў перыяд перабудовы? Назавіце новыя праблемы, што ўзніклі ў развіцці постсавецкай расійскай культуры.
5. Якія з'явы ахарактызуюць сучасную расійскую культуру?
6. З творчасцю якіх дзеячаў савецкай і расійскай культуры вы знаёмы? Выкажыце сваё ўражанне ад іх творчасці.

Як вы думаеце, чаму, нягледзячы на цэнзуру і ідэалагічны ціск, у савецкі перыяд была створана вялікая колькасць высокамастацкіх твораў культуры?

З запіскі КДБ пры Савеце Міністраў СССР у Сакратарыят ЦК КПСС. 21 снежня 1970 г.

Аналіз так званай «самвыдавецкай» літаратуры, што распаўсюджваецца ў колах інтэлігенцыі і навучэнскай моладзі, паказвае, што «самвыд» перажыў за апошнія гады якасныя змены. Калі пяць гадоў таму адзначалася хаджэнне па руках галоўным чынам ідэйна заганных мастацкіх твораў, у цяперашні час усё большае распаўсюджанне атрымліваюць дакументы праграмна-палітычнага характару. За перыяд з 1965 г. з'явілася больш за 400 розных даследаванняў і артыкулаў па эканамічных, палітычных і філасофскіх пытаннях, у якіх з розных бакоў крытыкуецца гістарычны вопыт сацыялістычнага будаўніцтва ў Савецкім Саюзе, рэвізуецца знешняя і ўнутраная палітыка КПСС, вылучаюцца розныя праграмы апазіцыйнай дзейнасці...

Цэнтрамі распаўсюджвання нецэнзурных матэрыялаў па-ранейшаму застаюцца Масква, Ленінград, Кіеў, Горкі, Новасібірск, Харкаў.

Што такое «самвыд»? Чым выклікана яго з'яўленне? Якая літаратура была «самвыдам»? Сярод якіх пластоў насельніцтва яна пераважна распаўсюджвалася?

Абагульняльныя пытанні і заданні да раздзела VI

1. Дайце сціслую характарыстыку эканамічнаму развіццю СССР у названыя перыяды. Запоўніце табліцу ў сшытку.

1945—1953 гг.	
1953—1964 гг.	
1964—1985 гг.	
1985 — канец 1990-х гг.	
2000-я гг.	

2. Прааналізуйце звесткі табліцы і зрабіце выснову аб характары развіцця савецкай эканомікі.

Развіццё сродкаў вытворчасці і прадметаў спажывання ў агульным аб'ёме прамысловай вытворчасці СССР (1940—1986),%						
Паказчык	Гады					
	1940	1960	1970	1980	1985	1986
Уся прадукцыя прамысловасці	100	100	100	100	100	100
У тым ліку:						
група «А» (тавары прамысловай вытворчасці)	61,0	72,5	73,4	73,8	74,8	75,3
група «Б» (спажывецкія тавары)	39,0	27,5	16,6	26,2	25,2	24,7

3. Перабудова, пачатая М. С. Гарбачовым, да гэтага часу выклікае супярэчлівыя ацэнкі сучаснікаў. Якое, на ваш погляд, гістарычнае значэнне мела гэта палітыка? Свой адказ аргументуйце.

4. Сярод навукоўцаў няма адзінага пункту гледжання наконт таго, якія прычыны прывялі да распаду СССР. Якія вы вылучылі б аб'ектыўныя і суб'ектыўныя прычыны распаду СССР?

5. Параўнайце працэс стварэння і функцыянавання СНД з СССР і ЕС. У чым вы бачыце падабенства? Чым яны прынцыпова адрозніваюцца? На аснове інфармацыі са СМІ падрыхтуйце паведамленне аб дзейнасці СНД.

6. З якімі праблемамі ў галіне нацыянальных адносін сутыкнулася Расійская Федэрацыя? Як яны вырашаюцца ў цяперашні час?

7. Параўнайце асноўныя напрамкі знешняй палітыкі СССР і Расійскай Федэрацыі. Як змянілася роля новай Расіі ў сістэме міжнародных зносін?

8. У якіх галінах навукі і тэхнікі СССР дасягнуў найбольш значных поспехаў? Якімі новымі з'явамі характарызуецца развіццё навукі, адукацыі і мастацтва ў Расійскай Федэрацыі? Якія праблемы развіцця навукі і мастацтва існавалі ў СССР, а якія існуюць цяпер у Расійскай Федэрацыі?